
Títol: El Pi de Centelles.

Descripció: Segurament l'obra és un recull de cinc articles publicats a la "Gazeta de Vich" a l'any 1918:

- 21 de novembre de 1918, any V, num.638.(ABEV)
- 23 de novembre de 1918, any V, num.639.(ABEV)
- 28 de novembre de 1918, any V, num.641.(ABEV)
- 30 de novembre de 1918, any V, num.642.(ABEV)
- 3 de desembre de 1918, any V, num.643.(ABEV)

Any:1918

Autor: Fortià Solà, Prevere

Font: Edició Facsímil editada per l' Associació de Galejadors de Santa Coloma de Centelles , any 1979, 31 pp.

L' obra va ser editada a l'any 1918 per Tipografia Balmesiana de Vic.

Referència: Associació de Galejadors de Santa Coloma de Centelles

Consulta: Fons personal

Recerca: Josep Rovira i Cullell

FORTIÀ SOLÀ, PREVERE

EL PI DE CENTELLES



VICH
TIPOGRAFÍA BALMESIANA
1918

ASSOCIACIO DE GALEJADORS

DE SANTA COLOMA DE CENTELLES

(Edició Privada)

EL PI DE CENTELLES

FORTIÀ SOLÀ, PREVERE

EL PI DE CENTELLES



VICH
TIPOGRAFIA BALMESIANA
1918

AB LES DEGUDES LLICENCIES



EL PI DE CENTELLES

I

Cada terra fa sa guerra, y cada poble té ses usances reveladores de sa peculiar fesomia.

La vila comtal de Centelles celebra ab notes y detalls típichs la festa de sa titular y patrona Santa Coloma, essent el més remarkable el del Pi. Al present no hi ha en la Vila, ni fora d'ella, que ho sápigui, ningú qui espliqui a satisfacció l'origen y el simbolisme de la triomfal arribada del arbre, y de la mena de veneració que se li té. Tampoch no seré jo el d'esbrinarho; però si que se'm permetrá apuntar mes personals impressions, per si hi ha qui vol ampliarles o esmenarles, y així entre tots s'esbrossará el camí qui pot conduhir al esclariment de la cosa.

El dia de Sant Esteve, 26 de Desembre, aprofitant la tarde curta y el poch sol, que aquí es escalimat en excés per la grossa serralada que s'aixeca darrera meteix de la po-

blació, els joves de Centelles, armats de carrabines y rumbejant la vermella barretina de mariner, van a una de les masies del terme, demanant un pi per Santa Coloma. Ab permís del propietari, qui s'honra en prestar un tal obsequi, trian en la boscuria l'arbre més alt y de més espés brancat, y ab gros rebombori d'escopetades l'assenyalen de la soca. Aquest es l'acte de *triar el Pi*.

El 30 de Desembre, vigília de Santa Coloma, la població's desperta al tronar incessant de les carrabines. No es hora ni altra que el jovent ja ronda pels carrers, aplegantse al toch de matines en el temple parroquial, ahont ou la Missa primera, corrent després, nó a trencar el cuch, qui ja es mort fa estona, sinó a pendre refrigeri, per defensarse de la cruesa de la matinada, que, si per un miracle no's presenta soleyosa, ja es segur que la boyra s'agafa a mossechs o be el trespol está si plou, si neva. Ab la gatzara que es de suposar, s'arriba al bosch; y al colp de la destal cruix y's tomba el Pi ferit dias abans, fentse de la soca dos troços iguals, y deixant ben sencera la copa. Aquesta's munta en una carreta tirada per bous, que ha fet cap al

bosch ab el jovent, y's subjecta ab cordes, de manera que quedi drete y rumbejanta al cim del vehicul; els bocins de la groixuda antena se fan seguir també carregats en unes com boscos. Y al pas calmós del bestiar, envers mitx dia s'arriba a la Vila, gayrebé be sempre pel cantó del antich portal de Sant Jaume.

Al punt que toquen dotze hores, una colla de músichs, que se n'es pujada al campanar, romp en un pas doble, que's comana a les campanes repicadores y voleyantes, y es contestat per les escòpetes verament aixordadores. Al cap de poch, els dos joves administradors de la festa, qui encare que no els hagi citat fins aquí, son els qui promouen l'animació de la diada, y convidan a la bona colla de amichs y companys, procurant que no els manquin armes y grossos mocadorats de pólvora, van a rebre, acompanyats de l'orquestra, el Pi, parat en el referit portal y escoltat pels galejadors. Y ab escopetades y espignets de clarins y remors de bombo y de platets y ab bullici de gent menuda y gran, (que ningú es queda a casa), el Pi, solemnialment gronxadiç per sobre totes les testes, es conduhit carrers avall de Sant Joan y del Socós fins a

la Plaça, al mitx de la qual para la carreta; y fent la gent una grossa rodona, la jovenalla escopetejadora, que no son solament fadrins, sinó que els fan costat més de quatre parelles de fadrines arriscades, vinga gitar pólvora encesa de les bramantes escopetes, jugant a qui farà més fort estrépit.

Aytal funció dura fins a la una. Així que el rellotge dona aquesta hora, se va a la plaça de l'iglesia; se deslliga el Pi, y a pes de braços, que prou s'hi presten tots, es pujat dret fins al atri del temple, ahont se li fan donar tres o quatre giravolts, mentres la quitxalla canta de bon aire: *¡Ara balla el Pi! ¡Ara balla el Pi!* Després se l'entra al temple, haventse d'estrebar fortament algun any, a fi de que l'ample portal deixi passar la molt més ampla brancada. En sent al presbiteri, els administradors lligan ab un llevant qui baixa de la volta el ram descomunal posat de cap per vall, y colocan en ell cinch penjolls de pomes que no baixan de vint y cinch cada un, a mes d'algun enfilall de neules. Enjoyat el Pi de una tal faysó, es aixecat pausadament a vista de tot el poble, prorrampent l'orquestra en la Marxa Reyat y els galejadors de fora en la

més atronadora descàrrega. El Pi resta sospès devant l'imatge de la patrona Santa Coloma, a la qual fa de vert doser y d'original ornament; devenitho per cert d'original y de sobreposat al mitx de la profusió de llums que l'endemà, dia de Festa Major, brillen en l'altar.

La diada dels Reys, després de la Missa Conventual, es baixat l'arbre de son sitial honrós y entregat al campaner, (la soca es pels administradors), y s'aprofita aquell meteix dematí per dur a les cases dels nombrosos amichs dels administradors y de tots els qui han contribuït a la festa algunes pomes, que a Centelles son els postres tradicionals d'aquest dia.

Tal es la festa del Pi de Santa Coloma a Centelles; de molt soroll, sobre tot si s'afegeix que els tiradors no s'acontenten de fer udolar les armes en les hores dites, sinó que encara les hi fan dir ¡pum! y més ¡pum! al terrat del campanar a toch d'oració del vespre y devant la processó de la santa y gloriosa Donzelleta.

II

¿Quin es, donchs, l'origen y el procés històrich o tradicional de la festa del Pi? Ja he dit que l'ignoro. Y a fè que no es per descuyt; puix l'he preguntat repetides voltes als vells de la Vila, y fins he escorcollat un xich l'arxiu parroquial. D'aquest n'he recullit quelcom interessant, si be no tant com voldria. Es lo primer una relació del any 1620, en la qual, tot donantse compte de la solemnia rebuda que el dia 22 de Mars se feu a la reliquia insigne de Santa Coloma, portada de Roma per l'ilustre y piados centellench Fra Joaquim Soler, del Orde de Predicadors, se diu que «dit pare la va depositar en la capella de Jesús lo dissapte anit, y allí se cantaren solemnes Completes ab molta lluminaria y tirs de arcabuses per la Vila.....» (1) Aixó per lo del Pi no diu res; únicament pot fer per la manera de festejarlo, es a dir a escopetades, deixant compendre que un tal sistema d'obsequiar, ja en mot ben propi anomenat *galejar*, no es de quatre días. Realment no es

(1) Llibre de l'Obra de l'any 1617, foli 22.

pas d'ahir, ni se'n feya abans un ús escàs del tiroteig sempre que s'havia de commemorar quelcom notable, o's volia fer manifestació de qualche pública alegria. Tots som testimonis de la costum que, com tantes, passa via de perdres, d'escopetejar al voltant del foch de Sant Joan, havent trobat substitució aquelles escopetades en els cohets, trons y altres focs d'artifici; l'arribada de personatges, com els Prelats anant de visita, no fa molt era solemnisada en esta meteixa terra ab estrepitós galeig, fentlos salva els galejadors al posar el peu en el terme y acompanyantlos ab continuat traqueig fins a les portes del temple; els camillayres, al arribar la llur diada, no sols se procuraven un músich del troç, qui els acompanyés ab el clarí o la xirimia el cant dels set goigs y el contrapàs d'alguna corrandà, sinó que no's descuydaven, y ho practican encara avuy en més d'un paratge, les indispensables escopetes, ab les quals s'anunciavan y's despedian dels masos y pagesius, y esbombavan per valls y planures el goig incomparable de la Pasqua; y finalment, per no citar més fets, els captiris o aplegues tradicionals de les confraries en la

majoria de les parroquies anavan revestits de la solemnitat dels tirs, fins al punt de que la confraria del Roser es anomenada algú cop *de la gala* (1).

Així l'ús del galejar, que s'arrecona, y que a Centelles es molt viu el dia del Pi, no es cosa moderna, ni tan sols una especial o rara ostensió de la joia de la diada.

Documents d'una centuria més tart parlen ja del Pi, el qual se devia penjar aproximadament com ara. Me referesch a un llibre de administracions de la parroquia, ahont figura la de Sant Llop y Santa Coloma ab els comptes corresponents desde l'any 1751 fins a principis del segle XIX. En la nota d'eixides dels administradors Joan Vinyoles y Fruytós Llavina, qui ho son desde l'Agost de 1753 fins al meteix mes del any següent, llegesch: «Item per adops de las cordas del Pi y de la Llántia y una cana de tafatá 2 s. 3 d.» Així meteix en els comptes del any 1756 apareix: «Item per oli per la Llántia y comprar una corda 2 ll. 2 s. 3 d.», declarant que esta corda pertany al Pi l'adjunta anotació del any se-

(1) Historia de Nostra Senyora de Puiglagulla, Pág. 78.

güent: «Item per comprar unas estovallas, 4 floreras y pagar lo que avia quedat a deure lo Administrador passat del preu de la corda del Pi 3 ll. 12 s. 9 d.» Finalment en la declaració administrativa del any 1783 se diu: Item per una corda per lo pi 5 ll. 1 s. 3 d.».

Aytals indicacions no deixen duptar que a mitx segle XVIII se practicava l'acte d'entrar el Pi en el temple; y les circumstancies de que en 1753 se parla d'adops de la corda, y de que el Llibre d'Administracions comença com he dit en 1751, essent aixís que les administracions son molt més antigues, permetten suposar si també es més vella la funció del Pi (1).

De les cerimonies concomitants al acte no en sabém res més que lo que puguin significar estes dues notes del meteix Llibre corresponents als anys 1770 y 1775: «Item per fer la torn y altres gastos 3 ll. 13 s. 3 d.» «Item per oli de la Llántia, adobar un caragol y Çoca de gala 1 ll. 4 s.» La primera pot referirse al atuell colcat damunt la volta del temple, en

(1) En altre llibre parroquial dedicat a les administracions (1617-1750) hi figuren les de Sant Llop y Santa Coloma, sens que's detallí l'inversió dels interessos de les meteixes.

el qual s'enrotlla la corda; y en tal cas l'arbre es penjava, com hem suposat, si fa o no fa com al present. La *coca de gala* tal vegada se refereix a la refecció que pendrian els galejayres; així sembla que s'ha d'entendre. No obstant es bó tenir en compte que ja en les mentades fetxes y molt abans se *llistavan* o sortejavan pel sistema d'allistament dos grans tortells, un per Sant Llop y altre per Santa Coloma; y, per més que de l'expressió transcrita no's trasllueix pas, podria esser que la coca de gala fos substitució dels tortells, com degué serho en 1793, en que's llistaren dos pollastres y una coca.

Mes veus aquí que una de les provisións de la Visita Canónica del Ilm. Francesch de Veyán, bisbe de Vich, del any 1786 diu ab gran claretat que en tal fetxa la funció del Pi se feya ab molt rebombori y era causa de moltes irreverencies en el temple, y que realment hi assistían els galejadors, pujant al campanar, etc. Vull transcriurela íntegra la rigurosa prohibició episcopal, que en més de una ocasió convindria encara esser recordada.

«Por quanto estamos informados que en la fiesta que suele hacerse en esta Parroquial

a Sta. Coloma se suelen cometer dentro de la Iglesia muchas irreverencias, y otros excesos de griterías y bullicios entrando en ella algunos mozos con armas para disparar en el Campanario apoderándose de este con violencia, tocando las campanas con desorden y disparando desde él tiros de fuego; siendo de nuestro cargo pastoral el zelar se guarde el debido respeto y veneración a la Casa de Dios, y que las funciones sagradas se celebren con compostura, silencio y devoción, mandamos al Rector baxo la pena de 25 ll. y otras a nuestro arbitrio no permita ni tolere así en dicha Fiesta de Sta. Coloma como en qualquiera otra ocasión, que se entre en la Iglesia ni el Campanario con armas, ni se disparen en él tiros de fuego, ni que persona alguna de su propia autoridad suba a tocar las campanas, sinó solo el Monje, o aquel a cuyo cargo esté el tocarlas, y las personas que este necesitase o llamase para ayudarle; e igualmente mandamos al mismo Rector baxo la misma pena tome las mas serias y eficaces providencias tanto en la dicha fiesta como en todas las demás para evitar e impedir qualesquiera ruidos, bullicios y ocasiones de dis-

traccion e irreverencias dentro de la Iglesia y que quando sus disposiciones y providencias no fueren bastantes a evitar los sobredichos desórdenes, nos dé cuenta, a fin de proceder contra los autores de ellos a lo que corresponda según la calidad del exceso, y tomar otras superiores y más eficaces providencias para evitarlos» (1).

III

De lo que acabo d'exposar s'en dedueix una antiguitat ja respectable a favor de la típica festa del Pi de Santa Coloma. Però no he dit un mot de lo que ha de considerarse més interessant, aixó es l'origen: qué es lo que l'ha motivada. Ja he indicat la meua insistencia en preguntarho als centellenchs; y ara afegiré que no m'acaban de convèncer ab les llurs un xich gratuïtes explicacions. En lo afany de buscar ilació entre el Pi y la gloriosa Patrona, diuen que aquesta fou cremada ab llenya de pí. Aytal afirmació es tan fácil

(1) Llibre de Visites.

de fer com difícil de sostenir; y encara es més difícil de provar que, fins suposat aixó, el Pi no es res més que un recort del martiri de la Santa. Per aixó es que ningú dona cap més rahó que el meteix Pi, alegant que sempre se ha entrat el Pi a l'iglesia; sens tenir en compte que si s'hi hagués dut un altre arbre, aquest fora el bo.

Jo'm guardaré molt de negar que Santa Coloma fos atormentada ab foch de pí, com m'abstindré de decantarme a favor d'altre combustible. Els seus biógrafs no baixan pas a aquets detalls, limitantse sensillament a senyalar el foch com un dels martiris qui precediren a son transit heróich. El primer qui'm ve a la má, *La Leyenda de Oro*, escrita ab vistes a les obres de Ribadeneira, Croisset, Butler, Godescart, etc., dedica contades ratlles a l'insigne Verge de Sens. Vègiles el lector en el llur meteix original castellá. «*Santa Columba o Coloma, Virgen y Mártir*—Durante la persecución del emperador Aureliano fué atormentada con el fuego, y como saliese ilesa la degollaron. El breviario nuevo de París fija su muerte en el año de 258 o en el de 273. La fecha última la reduce a cuando

hizo su viaje a las Galias el emperador Aureliano y ganó una señalada victoria en Châlons. Aquella mártir padeció en Sens. Sus reliquias se conservaron en la abadía benedictina, hasta que fueron dispersadas por los hugonotes, juntamente con las de otros santos que allí se guardaban, como observa Baillet. San Ouen en su «Vida de San Eloy» hace mencion de una capilla en París con el nombre de esta santa». Croisset, a qui fullejo també, diu tan sols, sobre'l torment del foch, que'l Senyor apagà les flames posades pel perseguidor en la casa de la Santa, per tal que morís abrusada. De manera que d'unes tan summaries relacions es impossible treure'n res clar.

Un altre document possehesch, més extens en aquest punt, però que tampoch no aclareix res. No obstant vull citar-lo y fins transcriure'l. Son les «*Coblas en alabansa de la gloriosa verge y martir Santa Coloma Patrona de la antigua Parroquia de Santa Coloma Sacerra*», estampades l'any 1791 en la Imprempta de la Pontificia y Reyál Universitat de Cervera. D'aquets goigs en guardo, a mes del exemplar citat, que considero més

vell, dos altres, impresos respectivament a Barcelona en l'Estampa dels Hereus de Bartomeu y Maria Angela Giralt, carrer de Sant Gayetà, y a Vich, Impremta de Valls; y jo opino que tan aviat com a la parroquia rural de Sasserra foren cantats a Centelles, per aixó que resa l'última estrofa:

«Gran ditxa cab a tothom
dels habitants d'aquest Poble,
per conseguir la sort doble
de Reliquia vostra y Nom:
apreciam lo rich tresor
al Patrici benvolent.»

Els dos versos darrers, que figuren en les últimes edicions, y nó en la citada de Cervera, semblan referirse al benemérit centellench, Fra Joaquim Soler, portador, com he dit, de la preuada reliquia en 1620; y aixó, repetesch, fa pensar si els tals goigs son propis de Centelles. Y veus aquí de quina faysó contan el torment del foch de l'invicta Donzella.

«Al entorn de aquell curt lloch,
que habitau ab la Onça unidas,

lo Tirá fa encendrer foch,
per acabar las dos vidas;
dieu a la Onça, que sens por
vaja, y marxa com lo vent:

Sobrel' foch apoderat
plou un Nuvol exquisit;
resta lo incendi apagat
yl' poble clama aturdit:
es Deu viu qui ab tal vigor,
honra a qui'l venera atent:»

Aqui el Pi no surt per res; y, si realment els goigs son de procedencia centellenca, fins a cert punt no deixa d'extranyar que no se'n fassi un petit esment, sols sia a fi de refermar aquesta que ja pot esser vella creença popular y en recort de la típica y antiga festa.

Com se veu, els biògrafs y cantors de Santa Coloma no posan claricies al origen del Pi. Com igualment deixan de posarnhi les pintures sobre tela del retaule de la ja mentada parroquia de Santa Coloma Sasserra, en les quals un pinzell d'habilitat admirable qui enllestí son treball durant el segón quart del sigle XVII, hi historiá la vida y martiri de la

gloriosa Verge. En la dedicada al torment del foch hi apareix en posició elevada la forta Heroína, tenint als peus un os o animal ferotge, qui's suposa fou son providencial defensor contra'l libidinós donzell qui pretenia esflorar sa virginitat, y als costats sengles sayons ab atxes de cera enceses en les mans, en actitud de voler encendre inultiment ses vestidures, fent ús, si cal, d'una manxa de pell que's veu en terra. Aytal composició, en compte d'afavorir el Pi, ha de considerarse com un argument en contra; y jo diria que'l seu autor, pera posar en les mans butxines un element d'una faysó com son les antorxes o grossos ciris de quatre blens, s'inspirá en algun martirologi llatí, ahont degué trobar que la Santa fou atormentada *cum facibus*, es dir ab teyes o antorxes, y ho interpretá en la ben deixada tela ab un excessiu rigor literal. Si aixís fos, com apar confirmarho l'absencia en la pintura de tot altre combustible, l'exaltació del Pi, per haver estat materia de torment de Santa Coloma, devindria verdadera temeritat.

Altres retaules podrian revelarnos lo que fins avuy constituheix un secret, com el que

en 1400 pintà'l barceloní Pere de Valdebriga per la parroquial de Centelles, posanthi a petició dels comissionats centellenchs Mestre Vinyoles y Espluga sis *histories* de la vida de Santa Coloma, y l'altre, qui en substitució de aquest fou confiat en 1617 al escultor moyanés, mestre Jaume Rubió, havent estat daurat al cap de deu anys per altre artista barceloní, mestre Joan Antoni Vilar. En aquest notable pany d'esculptura barroca hi figuravan igualment sis grossos plafons, que en Rubió deixà lllisos, y que dos altres escultors haurian relleuat, si la mort no'ls ho hagués impedit; plafons que, al emprendre son treball el daurador Vilar, s'obligà a ferhi pintar «la historia del martíri de Santa Coloma de má de mestre Antoni Rossell, pintor, ciudadá de Barcelona, o de altra má tant bona o millor que la sua», a menys que'ls obrers determinessen altra cosa, y qui esculpturats finalment per un artista, el nom del qual no he pogut esbrinar, foren decorats en 1632 per Antoni Rovira y Pau Torrents, ab pacte de daurarlos, estufarlos y encarnarlos «ab lo mateix stil o millor que stan los teulons del Retaule major de la Parroquial de Badalona». Aquets

taulons, devorats, com tot l'altar, per l'incendi de mitx sigle XIX, y sobre tot les pintures del any 1400 ens dirien lo que en tant remotes fetxes s'opinava sobre'l torment del foch de la Verge de Sens, y, si altra cosa nó, sabríam si deu posarse a época molt reculada la relació entre ella y el Pi.

L'unich instrument vell qui'm mostra, y no pas d'una manera indubitable, a Santa Coloma relacionada ab el Pi es el segell de que feya ús la Reverenda Comunitat de vila centellenca pera refrendament de la seva documentació. Aquesta venerable corporació fundada en 1564, com un ufanós esclat de la vida religiosa allavores regnant, y que si al present s'ha de lamentar desapareguda, no s'ha pas extingit enterament el mistich olor de virtut de molts dels seus reverents sacerdots, alcansá ab decret del bisbe de Vich Manuel Muñoz y Guil, firmat el dia 29 de Juliol del any 1746, la deguda autorisació de segell propi, el qual, segons la concessió, se diu *formatum in figura ovali, in cuius circuitu inscripta leguntur sequentia: SANTA COLOMA DE LA VILA DE CENTELLAS, intus vero in centro seu medio invenitur sculp-*

ta effigies Sanctae Columbae super parvo solio collocata, a dextris et a sinistris arbor una in cacumine montis plantata cum aliquibus herbis illinc egredientibus et in parte superiori aliquae nubes cum scintillis ab eis progredientibus. Y realment les mostres que en més d'un escrit dels comunitaris se poden veure encara corresponen exactament a la minuciosa descripció llatina; per quant l'imatge de la triomfant Màrtir senonesa, dreta sobre un repeu format d'un tor y una escocia y tenint sota'l braç dret la tradicional ossa y a la mà esquerra la palma, apareix al mitx del espay ovalat y enrondat per la catalana llegenda, tenint damunt la testa nimbada ab una boyra, de la qual se desprenen uns diminuts granets y raigs verticals que l'escrit diu esser centelles, y a cada banda sengles arbres, més baixets que l'imatge, abdós bifurcats, de dos pisos, y qui, si ras o nó, se vol, semblen pins. Aquesta representació que, com s'acaba de veure, data de mitx sigle XVIII, aixó es de quan ja's penjava'l Pi, segons he pogut provar, no dubto que ha d'esser presa per molts com a dupsa; en primer lloch perque no es ben clar que'ls arbres sían pins, y després perque la

sola presència dels tals, que tal com apareixen, cumplen una funció purament decorativa, no'es rahó per lligarlos ab el martiri de la Santa; ja en tal cas caldria relacionarhi igualment les centelles vomitades pel núvol. Mes jo no vull deixar de citar aquest dato, qui's presta a esser estudiat, en defecte d'altres més eloqüents.

IV

Quan un veu entrar en la Plaça l'arbre magestuós, gronxantse al pas acompassat de les besties cornudes, y'l contempla escopetjat de ferm per alts minyons embarretinats, qui sovint fan present de l'arma atacada a les nines de llurs amors, per tal de deixarles fruir l'esgarrifança que dona l'estrépit d'una descàrrega, mentre l'orquestra espigna de bon ayre y la gent bellugadiça de l'ampla y solemnia rodona confonentse ab la que s'aboca per finestres y balcones s'entrega de ple al goig del festival, no pot pas apartar de la memoria els aparatosos espectacles que, ab el conegut mot de *rench de junyir*, durant

les centuries mitxevals y caballeresques s'organisaven en les ciutats y viles, tan per festejar l'arribada d'algun real personatge com en remembrança de qualque patriòtica gesta; espectacles que cabalment solian consistir en plantar al mitx de la plaça dels torneigs un gros pi enjoyat ab daurada fruyta, que un cavaller per amor a una dama ideal defensava montat en briós corcer y espasa en la mà contra tot altre pretendent de la fingida encantadora fada. Y quan l'arbre idolatrat giravolta en l'atri del temple als xisclosos acorts de la maynada, que ab aquell cantellut *¡Ara balla el Pi! ¡Sil! ¡Sil!* pareix dir: *¡Julil aquest es el nostre arbre;* y després a pes de braços es introduhit en el sant recinte, y pujat enlayre ab la magestuosa solemnitat d'un ritu sacre, y a l'hora dels sants oficis roman suspens, talment com un ser nobilitat a una sobrenatural categoria, les evocacions de ritus gentilichs y de profanes usances en hores d'excessiva tolerancia apoderades de la casa del Senyor, de la qual tant difícil ha estat escombrarles, no cessan de florir, vulguis no vulguis, en la pensa.

Jo no vull pas dir que'l Pi de Centelles

ho sigui el deixall d'una d'aquestes profanitats, contra les quals en repetides ocasions hagueren d'alçar la veu els Prelats, instantlos els meteixos Monarques; ni puch probar que tingui emparentament ab els *renchs* sensationals de generacions fantasiayres. Mes qui hagi presenciât sols sia un cop l'anyal espectacle de la Vila comtal, dirá si en lo poch que acabo d'insinuar som o nó desenrahonat.

Més abans, volent opinar del Pi en un sentit rigorosament ajustat a la sacra Litúrgia, he calculat en més d'una ocasió si pot respondre als empaliaments de verdor natural empleats sovint en el temple, y may ab més propietat que'l venturós dia de Nadal. Aquest, situat en l'estació més crúa y en l'indret que'l prat y la boscuria han perduda la llur gentil indumenta de fulles y flors, es remembrança de l'insospitada y tant fruytosa florida del diví Nadó en l'Establia de Bethlem, en hora del més lamentable despulament de la terra. Y en molts temples es esnyalat aquest sobrenatural refluoriment ab brots d'eura y enfilalls de neules que's penjan en el sostre, fent gracioses combinacions ab les arcades y columnes; y es tal l'import-

tancia d'aytal empaliada, que s'aferran devant dels altars, tal com era anys enrera a Torelló, espesses barretes de ferro.

El llibre de l'obra de Centelles començat a principis del segle XVII m'ha evidenciat en son foli 59, corresponent al any 1625 poch mes o menys, que en tal època no deixa de tenir interès l'enramada de Nadal, que perdurà fins a finals de la passada centuria, dient textualment: «Item lo monjo te de enramar ab eura per Nadal dita Iglesia y llansarhi barbayó y penjarhi 300 neulas compartidas per tota la dita Iglesia». Igual enramada's fa en les parroquies vehines d'Ayguafreda, ahont he vist també en els comptes de l'obra corresponents als anys 1689 y 1763 sengles quantitats invertides «per las neulas de empaliar de Nadal», y de Valldeneu, ab la particularitat en aquesta de que encara al present, poch dies abans de Nadal, se fa l'aplega de les pomes, que's penjan entre'l fullatge de eura y de *pi*, y el dia dels *Reys*, última de les festes nadalenques, son sortejades o be s'adjudican al mes dient en l'iglesia de Sant Jaume de l'Abella. Tenint en compte, donchs, aytals empaliaments, he pensat, repetesch, y

no'n defujo enterament, que el Pi de Santa Coloma hi devé lligat; y tal volta m'inclinaria a creure que l'eura y el Pi, les neules y les pomes tenen un meteix origen, si les mes remotes noticies no m'avinentessen que de l'eura en cuyda el Monjo, al temps que del Pi n'es encarregada l'administració de Sant Llop y Santa Coloma.

Finalment no vull deixar d'indicar un cayre de l'advocació de Santa Coloma, qui sembla relacionar l'heròica donzella ab el Pi: es l'esser considerada patrona dels forners. No sé pas que s'hagi d'anteposar ni de posposar baix aquest sentit a Sant Honorat ni a cap dels Sants preferits, segons les comarques, pels dedicats a la pastisseria. Pero qui hagi assistit al moment interessant d'enfornar el pa en alguna masia d'aquets contorns o en qualsevol de les fleques ahont no s'han ben perdut encara les piadoses costums d'altre temps, haurà observat com desseguit de barrada la boca del forn, s'implora del Cel l'acert de la fornada per medi de certes oracions, entre elles un Parenostre a «Santa Ana pastadora» y altre «a Santa Coloma que dongui bon pa y bon forn.» El motiu d'aytal devoció no deu esser altre

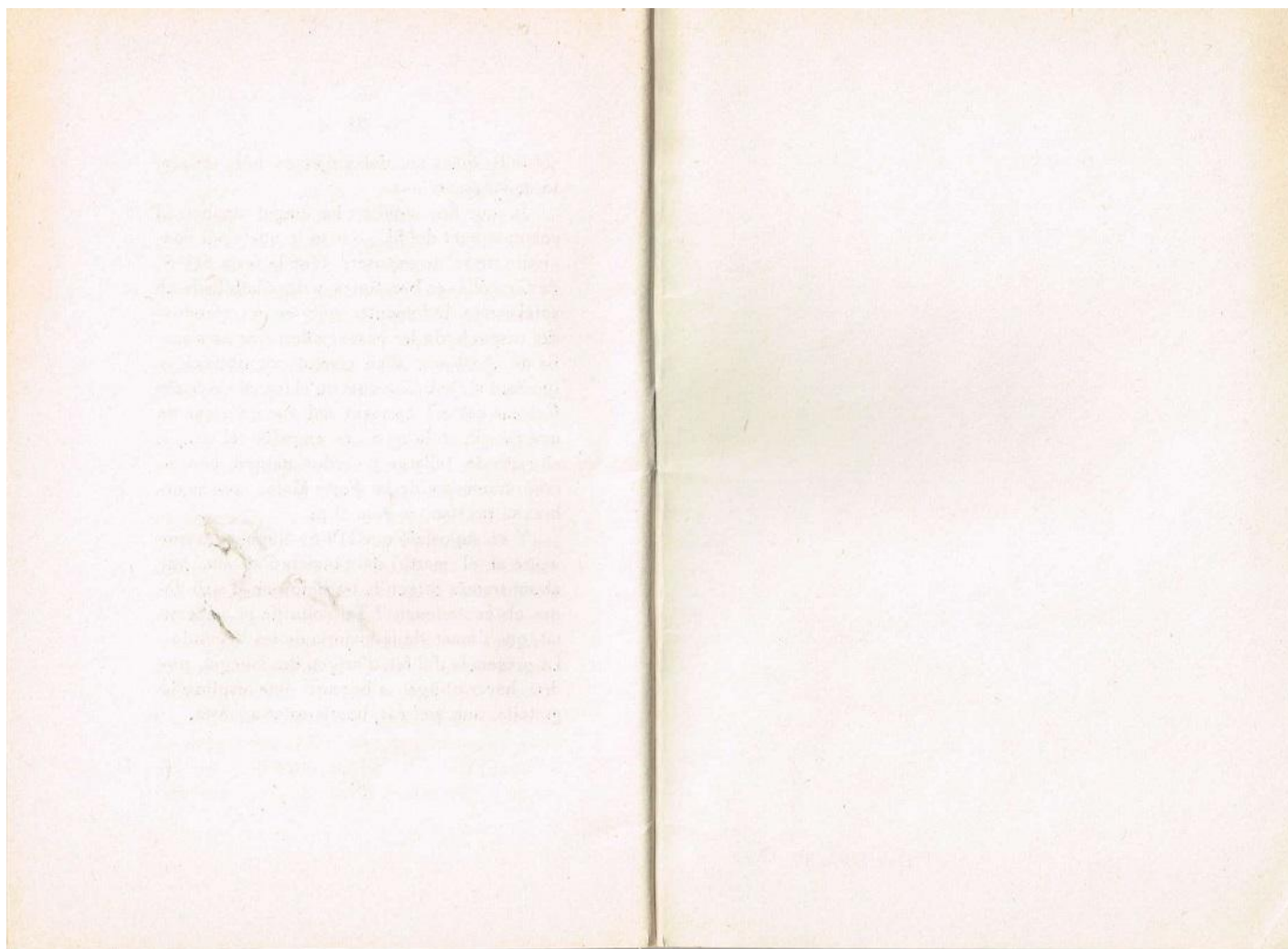
que l'haver suferit la Santa el torment del foc. Essent evident, donchs, per altra part que la brosta de pi es l'element preferit per escalfar el forn, no pot negarse que aixó podria haver influït a acostar el Pi a la santa Màrtir de Sens. ¿Es possible que per temps l'administració de Santa Coloma fos confiada als forners, y aquests, en la precisió d'ornar l'altar el dia de sa festa justament quan el fullatge y les flors escassegen més, acudissen a la rama de pi, verda tot l'any, y que ells tenian a mà, y que en tal cas fessen entrar en l'empaliada un o molts arbres, si's vol en combinació fantástica, dels quals el Pi actual, penjat a manera de doser, sia sols una lleu recordança?

Els documents consultats no permeten pas donar una resposta afirmativa; ans diuen ben clarament que durant tota la segona meytat del segle XVIII tingueren l'administració de Sant Llop y Santa Coloma un vehí de pagés y altre de la Vila, el qual era gayrebé sempre parayre, per rahó de que aquest ofici abundava mes, essent abdos administradors extrets de dues bosses distintes, y renovantse cada any pel mes d'Agost. En tot cas la suposició feta hauria de situarse a temps més remots,

sobre'ls quals no deixa d'esser ben arriscat formular assercions.

Ja que fins aquí no he pogut arribar al comensament del fil, ¿que es lo que's pot concloure de tot lo exposat? Que la festa del Pi de Centelles es ben típica, y devé habillada ab catalanesca indumentia; que es mereixedora del respecte de les coses velles; que no s'acaba de deslliurar d'un marcat regust pagá, y que tant si simbolisa com no el triomf de Santa Coloma sobre'l torment del foc, s'escau en una estació en la qual per empaliar el temple ab rams de fullatge y verdor natural, com es rahó tractantse de la Festa Major, pochs arbres se prestan tan com el pi.

Y en suposició que'l Pi no tingués res que veure ab el martiri de l'invicta Patrona, ¿de ahont trauria origen la tradició que d'aixó tenen els centellenchs? Tal volta de la necessitat, que's mare de la majoria de les llegendes. La presencia del fet, d'origen desconegut, podria haver obligat a buscarli una explicació gratuïta, que, pel cas, hauria estat aquesta.



FESTA DEL PI 1979